

Příprava učitele na výuku

Gabriela Fišarová

„Neplánovat, znamená plánovaný neúspěch.“ (Petty, 2002, s. 326)

Průvodce studiem

Obsahem tohoto modulu je plánování výuky. Zaměříme se na podrobnou písemnou přípravu učitele na výuku.

Seznámíte se s pojmy příprava na výuku, didaktická analýza učiva, identifikace potřeb žáků, časově tematický plán učiva, pravidlo „MuMěMo.“

Po prostudování textu a relevantních dokumentů byste se měli orientovat v problematice přípravy vyučování. Budete schopni sepsat a vyplnit jednoduchou osnovu konkrétní vyučovací hodiny jako přípravu na vyučování.

Studium samotného textu modulu vám zabere asi 15 minut. Na pročtení odkazovaných dokumentů (příloh či dalších doplňkových materiálů) budete potřebovat přibližně další hodinu.

Kroky při plánování vyučování

Při plánování vychází učitel z různých kurikulárních dokumentů. Na jejich základě učitel zpracovává časově tematický plán učiva a následně přípravu na konkrétní vyučovací jednotku. Zvažuje při tom řadu okolností – např. potřeby a zájmy žáků, technické vybavení, vhodné učebnice apod.

Nyní uvedeme 5 základních kroků plánování vyučování. Následně se budeme podrobněji věnovat přípravě vyučování.

1. Studium kurikulárních dokumentů – Rámcových vzdělávacích programů (www.rvp.cz) a z nich zpracovaných školních vzdělávacích programů (některé školy je zveřejňují na svých webových stránkách).

2. Identifikace potřeb žáků - Kurikulární dokumenty je třeba porovnat s potřebami žáků a jejich dosavadními dovednostmi a znalostmi (zjistíme např. brainstormingem).

3. Časově tematický plán učiva - Tematický plán učiva tvoří představu o výuce ve školním roce. Jedná se o stanovení tematických celků a počtů hodin, které jim budeme věnovat. Někdy se formulují i hlavní výukové cíle k tematickým celkům, metody, formy, projekty atd. Tematické plány bývají zpracovány pro všechny ročníky ve všech předmětech před začátkem školního roku. Na přípravě tematických plánů by se měl podílet tým učitelů. Je v něm třeba zohlednit podmínky a zaměření školy, potřeby žáků, představu učitelů o alternativních formách výuky apod.

4. Příprava na vyučování - Forma přípravy učitele na výuku závisí na učiteli, případně na vedení školy. Učitel nemá povinnost zpracovávat písemné přípravy. Příprava je plně záležitostí učitele. Bývá doporučováno, udělat si alespoň stručnou písemnou přípravu na hodinu. Pokud učitel zvolí písemnou variantu, může použít předtištěnou prázdnou osnovu, kterou pro každou hodinu vyplňuje. Písemné přípravy učitelé nejčastěji píšou do sešitu, na volné listy a zakládají je do kroužkových vazeb, píšou si přípravy jako poznámky na okraj učebnice nebo do učebnice zakládají listy s přípravami.

5. Příprava těsně před vyučováním - Před výukou by měl mít učitel připravené pomůcky a zkontrolovanou a vyzkoušenou techniku.

Kontrolní úkol č. 1

Uved'te pět výhod písemné přípravy na výuku pro učitele.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Rys (1975) rozlišuje dva **typy přípravy**:

- a) „Blesková příprava“ bývá volena z nedostatku času. *Co? Jak?* Učitel vymezí obsah, promyslí metody a prostředky.
- b) Nejčastěji učitelé hodiny promýšlejí v obsahových a časových souvislostech. Odpovídají na otázky *Co bylo v předchozích hodinách? Čeho chci dosáhnout? Jak a čím toho dosáhnout? Jaká bude následující hodina?* Učitel pracuje s cíli.

Než začnete studovat následující text, odpovězte na otázku.

Otázka

Co všechno by měla podrobná příprava na vyučovací hodinu obsahovat?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

.....

***Poznámka:** Zodpovězením otázky se připravujete nejenom na výkon svého (budoucího) povolání, ale tyto otázky budou také součástí zkoušek v rámci Vašeho studia.*

Obsah podrobné přípravy na vyučování

Učitel při své důkladné přípravě provádí tzv. **didaktickou analýzu učiva**. Zvažuje následující body.

1. **cíle** – k čemu bych měl v rámci hodiny (nebo aktivity) směřovat. Dílčí cíle by měly být konkretizací některého z obecných cílů ŠVP (viz. kap. Didaktické cíle)
2. jakými **prostředky** chci dosáhnout cílů
 - *obsah učiva* – základní osnova včetně časového rozvržení
 - *zvolené vyučovací metody, didaktické pomůcky, metodický postup*
3. zvláštní **didaktická hlediska**
 - jaké mají žáci o tématu dosavadní znalosti?
 - jak budu žáky motivovat a aktivizovat?
 - zvážím časovou a obsahovou kontinuitu učiva
 - jaká část učiva bude nejobtížnější a jak ji lépe zpřístupnit/osvojit?
 - zvážím možnosti diferencovaného a individuálního přístupu k žákům
 - promyslím, jak látku s žáky procvičím
 - existuje ještě něco, na co musím brát ohled?
 - jak budu hodnotit práci a výsledky pracovní činnosti žáků?
 - existují mezioborové přesahy, které je možné využít?
 - týká se téma průřezového tématu? (www.rvp.cz)

4. zvážení výběru konkrétní rozvíjené kompetence - **výchovné možnosti**
 - jak je možné využít učivo výchovně?
5. **organizace** vyučovací hodiny
 - zvážím možnosti změny pracovních podmínek
 - na základě zvoleného cíle a zvážení podmínek stanovím nejvhodnější organizační typ vyučování
6. **časové rozvržení** vyučovací hodiny
 - vhodné je rozvrhnout kolik času mohu věnovat jednotlivým fázím vyučovací jednotky, zvážím priority jednotlivých fází, vymyslím doplňující aktivity využitelné v případě nadbytku času (MuMěMo – viz níže)
 - zhodnotím čas potřebný na domácí přípravu žáků

Nezapomeňte!

Učitel by při přípravě na výuku měl mít na zřeteli:

1. Stanovené CÍLE v souvislosti se závaznými dokumenty
2. CÍLOVOU SKUPINU
3. Strategie MOTIVACE
4. ČAS a MÍSTO realizace
5. OBSAH
6. Volba FOREM a METOD výuky
7. ÚKOLY z předchozí hodiny a na následující hodinu
8. možnost konzultace s kolegy, vedením....
9. finanční rozvahu

Didaktickou analýzu učitel obvykle zaznamenává do **osnovy** obsahující:

- *název hodiny, cíle, vyučovací pomůcky*
- *postup výuky, časový harmonogram*
- *konkrétní otázky - formulovat otevřené otázky*
- *odkazy na literaturu*
- *(datum, čas, třída, název předmětu, témata zkoušení)*
- *posouzení průběhu hodiny - umožňuje učiteli při následném použití přípravy efektivněji přehodnotit metody, vlastní přípravu na výuku...*

Zajímavou pomůckou při psaní přípravy na vyučování je **pravidlo „MuMěMo“**, které znamená:

Musí být řečeno

Mělo by být řečeno

Mohlo by být řečeno

Učitel by podle tohoto pravidla měl mít v látce odlišenu problematiku, kterou je nutné ve výuce probrat, dále látku, která probrána být může, ale nevadí, když nebude prezentována a nakonec aktivity, které by mohl realizovat, kdyby zbyl čas. Nemůže se tak stát, že by něco podstatného ve výuce opomněl nebo skončil s látkou před koncem výuky.

Kontrolní úkol č. 2

Vytvořte si vlastní matici pro přípravu na vyučování, zvolte si konkrétní výukové téma z oblasti Vaší aprobace a téma rozpracujte jako přípravu na vyučování.

Obvyklá **struktura vyučovací hodiny**:

1. *úvodní část* (vstup učitele do třídy, navození atmosféry, seznámení s obsahem a cílem hodiny, motivace, opakování)
2. *hlavní část* (výklad látky, procvičování)
3. *závěrečná část* (shrnutí, zadání úkolu)

Ukázky podrobných příprav na vyučování naleznete například na

http://pdpzv.vuppraha.cz/index.php?p=PDP&u=PDP_uvod

<http://www.rvp.cz/sekce/53>

Kontrolní úkol č. 3

Vyjmenuj aspoň 3 nevýhody podrobné přípravy ☺

- 1.
- 2.
- 3.

Doporučená literatura

Kalous, Z.; Obst, O. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

Petty, G.: *Moderní vyučování*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-681-0.

Pesch, M. Gardner, T.G. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: 1989. ISBN 80-7178-127-4.

Rys, S.: *Příprava učitele na vyučování*. Praha, 1979. ISBN 2-0811.499.

Vacínová, T. <http://www.prosperita-ops.cz/download/pdf/kurz-andragogiky.pdf>

http://pdpzv.vuppraha.cz/index.php?p=PDP&u=PDP_uvod

<http://www.rvp.cz/sekce/53>

<http://www.rvp.cz>